MENEDZSELÉS, POLITIKAI VÁLLALKOZÁS, DOMINANCIA

A domináns pártrendszer schumpeteri megközelítése*

Zsiga Bulcsú
(ELTE-ÁJK, Politikatudományi Doktori Iskola)

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány a domináns pártrendszerekben történő versengést vizsgálja a schumpeteri politikaelméleten keresztül. Schumpeter a menedzseri és vállalkozói politikusok megkülönböztetésével újrakontextualizálásra alkalmas analitikus kategóriákat hozott létre. A domináns pártrendszer egy olyan szuboptimálisan működő politikai piac, ahol az erőviszonyok tartós befagyása nem csak a kormánypárt manipulációjának az eredménye, hanem az ellenzéken is múlik. Amennyiben az ellenzék a schumpeteri értelemben vett menedzseri módon politizál, akkor a dominancia fennmaradása fog bekövetkezni. Az ellenzék akkor tudja megváltoztatni az erőviszonyokat, ha innovatívan, vállalkozói módon politizál. A magyar eset elméletépítő folyamatkövetési elemzésével arra a következtetésre jut a tanulmány, hogy amíg a régi ellenzék menedzseri módon politizált, addig Magyar Péter innovatív politikai vállalkozóként lépett fel.

Kulcsszavak: Schumpeter ■ politikai vállalkozó ■ domináns pártrendszer ■ ellenzék

Az elmúlt közel két évben jelentős átalakuláson ment keresztül a magyar politika. A Fidesz világából kilépő Magyar Péter először az ellenzéket marginalizálta, majd nagyarányú győzelmet aratott a 2026-os országgyűlési választáson. Számos magyarázat született arra vonatkozóan, hogy mi vezethetett a kihívó felemelkedéséhez és sikeréhez. A teljesség igénye nélkül: Magyar Péter és a Tisza Párt kiválóan kommunikált; bevonult a Fidesz „ideológiai magterületére"; hatékonyabb volt a közösségi médiában[1]; illetve kedvezőtlenül alakultak a Fidesz számára a politikai és gazdasági körülmények (gazdasági nehézségek, kegyelmi ügy).

Érdemes azonban részletesebb vizsgálat alá vetni a magyar pártverseny elmúlt másfél évtizedét. A tanulmány célja, hogy elméleti magyarázattal szolgáljon a 2010 után intézményesült ellenzék sikertelenségére, illetve a 2026-os

* Köszönettel tartozom a Politikatudományi Szemle anonim bírálóinak, akik értékes észrevételeikkel mind a dolgozatot, mind a gondolkodásomat jelentősen formálták. Továbbá köszönettel tartozom Körösényi Andrásnak, aki témavezetőként segítette a munkámat.

kormányváltásra. Ehhez a domináns pártrendszer schumpeteriánus megközelítését fogom felvázolni, amely szintetizálja a politikai vezetés schumpeteri és rikeri megközelítését a domináns pártok ellenzékének stratégiáival. A tanulmány a következő kérdésekre keresi a válaszokat: Milyen mechanizmus jellemezte a régi ellenzéket? Milyen mechanizmus magyarázza a Tisza Párt sikerét?

A tanulmány szerkezete a következő: először felvázolom az elméleti és fogalmi keretrendszert. Másodszor bemutatom és megindokolom a módszertant. Harmadszor a szakirodalomból kiindulva empirikusan vizsgálhatóvá teszem a politikai innováció különböző aspektusait. Ezt követően áttekintem a magyar pártverseny elmúlt tizenhat évének két korszakát. Az ötödik részben felvázolom a domináns pártrendszer két schumpeteri mechanizmusát. Végezetül összegzem a tanulmány legfontosabb eredményeit és választ adok a kutatási kérdésekre.

A SCHUMPETERI POLITIKAELMÉLET

A demokráciaelméleti szerzőket elsősorban Schumpeter procedurális demokráciaelmélete ragadta meg (Pettit, 2017; Saffon–Urbinati, 2013; Santoro, 1993; Sartori, 1999). Körösényi szerint Schumpeter (1987 [1942]) demokráciaelmélete azonban jóval több, mint a demokrácia procedurális megközelítése, mivel annak alapjait már a gazdasági fejlődésről szóló munkájában (Schumpeter, 1959 [1911]) lefektette. Schumpeternél a vezetők politikában betöltött szerepe megegyezik a gazdasági aktorokéval és megkülönbözteti egymástól a menedzseri, illetve a vállalkozó politikusokat (Körösényi, 2012: 9.).

Anthony Downs nagyhatású munkájában fejtette ki elméletét a pártversenyről (Downs, 1957). Bár hivatkozik Schumpeter hatására; Downs figyelmen kívül hagyja az egyensúlyi modell schumpeteri kritikáját (Hindmoor, 2008: 495.), így tévesen sorolják mindkét szerzőt az elitista vagy kompetitív demokráciaelméleti gondolkodók kategóriájába (Körösényi, 2019: 159.). Egyedül csak a pártoktól független, exogén jellegű hatások hozhatnak változást, a pártok csak menedzseri módon, kvantitatív változtatásokkal követik a változó, de megismerhető állampolgári preferenciákat és úgy kalibrálják a programjaikat, hogy az a lehető legközelebb kerüljön a mediánszavazóhoz (Körösényi, 2019: 169–170.).

Schumpeternél ezzel szemben a politikai vezetők nem passzívak, hanem manipulatív eljárásokkal alakítják a választók preferenciáit (Körösényi, 2012: 13.). Az osztrák közgazdász szerint a választói oldalon bekövetkező preferenciaváltozáshoz való kvantitatív alkalmazkodás menedzseri gyakorlata nem vezet politikai fejlődéshez (Körösényi, 2019: 170.). Downs-szal ellentétben Schumpeter számolt azzal, hogy a pártversenyben nem csak a konvergencia, hanem a divergencia is lehetséges (Hindmoor, 2008: 496–497.).

A politikai fejlődés dinamikáját a cselekvőképes politikai vállalkozók kvalitatív jellegű újításai határozzák meg, nem pedig a mediánszavazóhoz való alkalmazkodás.

Körösényi a következőt érti a politikai innováció alatt: „(1) a *policy-making* és a politicking tényezőinek kombinációjában beálló olyan változásokat, *„amelyek apró lépésekkel nem érthetők el"*; (2) változások a közpolitika-csinálás (policy-making) módszereiben; (3) változások a politikai szervezetben; (4) új politikai erőforrások feltárása; (5) új szavazói piacok megnyitása; és (6) új ideológiai, illetve értelmezési keret nyújtása a politikai szituációk megértéséhez" (Körösényi, 2019: 170–171.). Theodore Lowi (1963) az innovációra egy olyan szándékolt és tudatosan adaptív folyamatként tekint, ami megváltoztatja a fennálló rendet és konszolidálja az újat. Az innovatív politikus újradefiniálja a régi problémákat; új témákat helyez a közpolitikai napirendjére; új érdekeket és kisebbségeket képvisel; strukturális változásokat kezdeményez a kormányzatban; illetve új módszereket alkalmaz a szavazók megszervezésére és mobilizálására (Lowi, 1963: 570–571.).

A rikeri heresztetika szerint a politikai vezetők a politikai helyzetek kreatív újrastrukturálásával és manipulatív eszközökkel történő befolyásolásával megváltoztatják a választói döntések kimenetelét, valamint a politikai tér szerkezetét (Riker, 1983; 1986). Ennek hosszabb távú következménye lehet a politikai identitások kialakulása és azok lehorgonyozása (Plesz–Körösényi, 2025). A politikai verseny egy olyan játék, amelynek tétje a politikát meghatározó konfliktusdimenzió meghatározása; „egy konfliktus a konfliktusról" (Schattschneider, 1960: 62.). A politikai verseny motorját a vesztesek megújulási törekvése jelenti. „Egy politikus, aki veszít az egyik platformmal vagy érvkészlettel, megpróbál egy másikat; ha veszít a másodikkal, próbálkozik egy harmadikkal, amellyel végül nyer (Riker, 1983: 58., 62–65.). A politika dinamikája mindig a vesztesek kezében van. Aki nyert, az hajlamos „ülni a babérjain", és kevéssé motivált, hogy megváltoztassa a politika irányát. De a vesztesek, írja Riker, „semmit sem nyertek és nem is nyerhetnek, hacsak nem folytatják a próbálkozásaikat, hogy egy új politikai szituációt hozzanak létre" (Riker, 1983: 62–63.; Körösényi, 2009: 13.).

A VERSENY TERMÉSZETE A DOMINÁNS PÁRTRENDSZEREKBEN

Ugyanakkor van olyan helyzet, amikor a vesztesek nem tudnak olyan új politikai szituációt teremteni, amelyben nyerhetnek; ekkor teremtődik meg a dominancia lehetősége. De miért alakul ki ilyen pártszisztéma? Sok szerző a kormánypárt intézményrendszert érintő machinációját, illetve az erőforrások

egyenlőtlen felhalmozását tekinti a domináns pártrendszer aszimmetrikus erőviszonya mögött álló egyik legfontosabb tényezőnek. Ekkor az ellenzéki oldal szerint a domináns kormánypárt megszüntette a politikai versengés „normális" működésének az előfeltételeit, valamint magát a demokráciát is, így értelmetlenné válik a versengés. Az Orbán-rezsimet elemző szerzők hasonló konklúzióra jutottak, amikor a verseny kiüresedésére mutattak rá (Benedek–Bozóki, 2024; Bozóki–Hegedűs, 2017; Gyulai, 2017; Kis, 2019). Természetesen fontosak az intézmények, azonban vannak alternatív szempontok is. Ilyen például a politikai pártok stratégiáinak (Dunleavy, 2010; Somer–McCoy–Luke, 2021), a politikai közösségen belüli (például vallási-etnikai) törésvonalaknak (Dettman, 2020), illetve az adott ország történeti hagyományainak a vizsgálata is (Csizmadia, 2018).

Patrick Dunleavy a domináns pártrendszer Public Choice alapú modelljét dolgozta ki, amelyben mind a versengő pártok, mind a szavazóik elhelyezhetők egy, a domináns párt számára kedvező szerkezetű politikai térben. A szavazók arra a pártra szavaznak, 1) amelyik a legközelebb áll hozzájuk, illetve 2) amelyiket a leginkább hatékonynak ítélnek meg (Dunleavy, 2010: 27.). A modellben a domináns párt rendelkezik a legnagyobb szubjektív hasznossággal, valamint az egyenes legnagyobb részét le is fedi az ajánlatával. Az ellenzéki pártok ezzel szemben egy olyan divergens pozícióban tömörülnek, amelyben a domináns párténál lényegesen kevesebb mennyiségű szavazó található. Az ellenzék három dolgot tehet: növelheti a kormányzóképességét, illetve közeledhet a domináns párthoz, vagy távolodhat tőle.

Ha közeledik, akkor fennáll annak a lehetősége, hogy megszólít olyan szavazókat, akik a kormányra szavaznának. Ez viszont az ellenzéki törzsszavazók elfordulásával is járhat. A másik stratégiával az ellenzék egy tekintélyes méretű, a kormánypárt számára elérhetetlen választói tömbhöz igazodik, ugyanakkor nem szólít meg új szavazókat. Bár a választói preferenciák exogének; a domináns párt formálhatja azokat úgy, hogy a választók hozzá igazodjanak. Ennek eredményeként kiürül a politikai közép – a kormánykritikus pozícióban pedig túlkínálat alakul ki, ami néhány ellenzéki pártot a kormánypárthoz való közeledésre fog ösztönözni. Ez akkor lehet sikeres, ha a divergáló és konvergáló ellenzéki pártok összefognak (Dunleavy, 2010: 41–42.). Ugyanakkor fontos feltétel a kormányzóképesség növelése is, mivel a bizonytalan szavazók a stabilitást sugárzó domináns párt felé gravitálnak.

A domináns pártokra jellemző, hogy a társadalom polarizálásával mély árkokat hoznak létre, jelentősen megnehezítve a tömbök közötti szavazói mozgást (Rajnai, 2024: 24–25.). Somer és szerzőtársai (2021) az ellenzék szempontjából négyféle stratégiát különböztettek meg. Az *első stratégiával* az ellenzék beleáll a törésvonalak mélyítésébe, ami hosszútávon befagyaszthatja a pártpreferenciákat és a dominancia fennmaradásához vezet (Somer et al., 2021:

936–937.). A második a *teljes passzivitás stratégiája*; az ellenzék negligálja a polarizációs törekvéseket. Ez azonban sikertelenségre van ítélve, mert az ellenzéki pártok lemondanak a szavazóik érdemi képviseletéről, akik emiatt elfordulnak a pártoktól. A *harmadik stratégia* szerint az ellenzék a kormánypárthoz hasonlóan saját témák és ügyek mentén polarizálja a politikát annak érdekében, hogy többségbe kerüljön. A politikai verseny egy polarizációs versennyé alakul, ahol az nyer, aki jobban tudja formálni a politikai teret (Somer et al., 2021: 938–939.). A szerzők szerint a *negyedik stratégia* az árkok betemetésére vállalkozik: az ellenzék olyan üzeneteket keres, amelyek depolarizálják a társadalmat.

A Dunleavy-modell plasztikusan mutatja be, hogy hogyan néz ki az ellenzéki menedzselés a domináns pártrendszerekben. Az ellenzék annak tudatában mozoghat reaktívan és kvantitatívan a domináns párt által meghatározott politikai térben, hogy azzal egy már létező kereslethez igazodhatnak. A modell azonban nem számít annak a lehetőségével, hogy az ellenzék megváltoztathatná a politikai piacot. A Somer és szerzőtársai (2021) által kínált stratégiák a schumpeteri politikaelméleti kerethez igazodnak jobban, mivel egyszerre tudja értelmezni a menedzselés, illetve a vállalkozás bizonyos aspektusait.

A POLITIKAI INNOVÁCIÓ MIBENLÉTE DOMINÁNS PÁRTRENDSZEREKBEN

A schumpeteri megközelítésben a politikai verseny két értelemben lehet szuboptimális az innováció és a fejlődés szempontjából. Számunkra most a második az érdekes, mert az feleltethető meg a domináns pártrendszerekre jellemző versengésnek. Amennyiben hiányzik a versengés és az innováció a politikából, akkor az egyetlen szereplő hosszú távú, több cikluson keresztül tartó monopolista pozíciójához vezethet (Körösényi, 2019: 171.). A radikalizálódás és a monopol helyzet tartóssága kéz a kézben jár egymással; az ellenzék lemond a hatalom választás útján történő leváltásáról és az erejét nem innoválásra, hanem az ellenállás fokozására fordítja (Rajnai, 2024: 25.). A domináns pártrendszerek tehát szuboptimális politikai piacok abban a tekintetben, hogy a tartós aszimmetria negatív hatással van az ellenzék innovációs készségére, ami hozzájárul az erőviszonyok fennmaradásában.

A schumpeteri keret fő kihívása, hogy hogyan lehet megragadni a politikai innovációt, illetve annak hiányát. Bár elméletileg könnyedén meg lehetne különböztetni egymástól a két politikustípust (a menedzsert és a vállalkozót), a valóságban sok a köztes eset. Mindez persze nem azt jelenti, hogy ne lehetne empirikusan vizsgálni az innovációt. Az innováció egy új kombináció létrehozását jelenti, ami képessé teszi a politikust arra, hogy leküzdje a nehézségeket

és a politikai környezet ellenállását, ami által új politikai helyzetet hoz létre. Ez a politikai egyensúly megváltozásában érhető tetten, függetlenül attól, hogy az választási győzelemhez vezet vagy sem. A politikai vállalkozó által létrehozott innováció akkor tekinthető valóban innovatívnak, ha az tartós alkalmazkodási kényszer elé állítja az ellenfeleket, akik a korábbi egyensúly felbomlásának hatására abban lesznek érdekeltek, hogy változtassanak a saját kombinációjukon (Hindmoor, 2008). Az innováció tehát nem egy új állapotban, hanem egy folyamatban nyilvánul meg.

Maga a kombináció kifejezése feltételezi, hogy az innovációt több dimenzióban érdemes vizsgálni. Építve a fenti meghatározásokra (lásd Körösényi, 2019; Lowi, 1963; Somer et al., 2021), három dimenziót különítek el, amelyeken keresztül az ellenzéki pártok politikai cselekvését fogom vizsgálni.

Az első a *heresztetika* dimenziója. Megalapozottan feltételezhetjük, hogy a domináns pártrendszerekben olyan törésvonalak az erősek, amelyek kedvezőek a kormánypárt számára, így az számíthat egyedül innovatívnak, ha a vállalkozó olyan törésvonalat hoz a politikába, ami a politikai tér átformálásával kihat a választói magatartásra. Ennek vizsgálata elsősorban narratív elemzést igényel, hiszen a politikusok konfliktusról szóló konfliktusáról van szó (Schattschneider, 1960). A politikusi beszédek és interjúk olyan források, amelyek számot adnak ezekről a kísérletekről. Önmagában azonban egy új keretezés nem tekinthető innovációnak; meg kell róla bizonyosodni, hogy a heresztetikai manőver ténylegesen hat a választói preferenciákra. A pártok támogatottságát mérő, illetve szavazótáboraik korábbi pártpreferenciáját feltáró kutatások ezen próbálkozások lehetséges hatására mutatnak rá.

A második a *szakpolitikai* dimenzió. A domináns pártok hatékonyabbnak tűnnek az ellenzéknél a választók számára – nyilván ezért is kapják meg rendre a bizalmat. Akárcsak az elsőnél, úgy ebben a dimenzióban is az új szavazói piacok megnyitása a cél, aminek az eszköze egy olyan (szakpolitikai) víziónak a megalkotása, ami alkalmas arra, hogy meggyőzze a szavazókat a kihívó alkalmasságáról. Ehhez nem elég, hogy a politikusok olyan ügyeket és szakpolitikákat vállaljanak fel, amelyekkel a választók többsége egyetért, mert ez önmagában csak kvantitatív alkalmazkodás. Azt is el kell érniük a kormányzóképesség látszatának eléréséért, hogy ők határozzák meg az új mediánpozíciót, ami pedig kvalitatív változás. Előbbihez a választási ígéretek vizsgálata kínálhat hátteret, utóbbihoz olyan kutatások, amelyek a politikai vezetők kompetenciáját mérik össze.

A harmadik az *eszközök* dimenziója. A domináns pártrendszerek gyakori ismérve, hogy a kormánypárt jelentős erőforrástöbblettel bír az ellenzékhez képest. Ez a többlet gyakorta a politikai napirend uralásában, valamint a kormány és az ellenzék mobilizációs képességei közötti különbségben mutatkozik meg. Az innováció ebben a dimenzióban olyan kampányelemek, szervezeti

működések, valamint új erőforrások bevonásával jár, amelyek alkalmasak a strukturális egyenlőtlenségek leküzdésére.

A kombináció egyben arra is utal, hogy a különböző dimenziók kiegészítik és erősítik egymást. Önmagában egyik sem elég ahhoz, hogy megváltoztassa a domináns pártrendszerekre jellemző politikai folyamatokat. Az ilyen jellegű „egydimenziós" változások a menedzseri alkalmazkodásnak feleltethetők meg, mivel a korábbi kombinációhoz képest apró változást jelentenek (vö.: Körösényi, 2019: 171.). A fentebb meghatározott dimenziók összehasonlíthatóvá teszik a domináns pártrendszerek ellenzéki pártjainak stratégiáit, alkalmazkodási lépéseit.

MÓDSZERTAN, ESETVÁLASZTÁS

A tanulmány az elmúlt tizenhat év pártversengésének két időszakát vizsgálja, nagyrészt követve a parlamenti ciklusok felosztását. Az első 2010-től Magyar Péter megjelenéséig tart, ahol a közbeszédben „régi ellenzékként" számontartott erők nem tudtak felülkerekedni a kormányon lévő Fidesszel szemben, míg a második Magyar Péter politikai aktorrá válásától a 2026. április 12-i választásig tartó időszakot öleli fel. Az elemzés az „előrefelé olvasás" logikáját követi, de többet ígér, mint az események leírását, miután a fókuszt a három dimenzió fogja meghatározni.

A tanulmány által felvetett elméleti probléma vizsgálatához elméletépítő folyamatkövetést (theory-building process tracing) fogok végezni. A folyamatkövetés sűrű esetleírásban bontakozik ki és lehetővé teszi a meghatározó szereplők közötti interakciók, környezeti tényezők és kritikus fordulópontok elemzését, amely után egy egymást követő láncolatokból álló oksági mechanizmust kapunk (Dudlák, 2023; Kay–Baker, 2015). A mechanizmus eseten belüli vizsgálatának az a célja, hogy az elmélet által feltételezett oksági magyarázat érvényessége minél erősebb legyen (Beach–Pedersen, 2013: 8.), illetve, hogy működés közben azonosítsa azt (Trampusch–Palier, 2016). Az elméletépítő folyamatkövetés azért nyújt megfelelő módszertani hátteret, mert egy koherens elméleti keretben lehet két egymástól eltérő végkimenetelű ellenzéki korszak folyamatait vizsgálni. Az elméletépítés célja ennek megfelelően nem előre meghatározott hipotézisek tesztelése, hanem feltételezések megfogalmazása, amelyek további kutatások számára nyújthatnak kiindulópontot.

A forrásgyűjtés során eseten belüli mintavételi eljárást folytattam, amely a két vizsgált korszakra terjedt ki. A megbízhatóság növelésének érdekében – a forrás-trianguláció elvének megfelelően – több forrástípusra támaszkodtam; szakirodalomra, beszédekre, interjúkra, pártprogramokra, pénzügyi beszámolókra, oknyomozói újságcikkekre és közvélemény-kutatásokra. Az empirikus részben e források kvalitatív másodelemzését végeztem el.

A MAGYAR PÁRTRENDSZER 2010 UTÁNI FOLYAMATAI

A 2010–2024 közötti időszak

2010–2014

A 2010-es választás következtében felbomlott a kétezres éveket meghatározó kétblokkrendszer, a Fidesz alkotmányozó többségbe került és megszűnt az első húsz évre jellemző politikai váltógazdálkodás (Körösényi, 2015). A kormánypárttal szemben több, egymással koalícióképtelen ellenzéki tömörülés állt és kialakult a háromosztatú centrális erőtér, amelyben a Fidesz foglalta el a centrumot (Dúró, 2022: 67–68.).

A pártpaletta baloldalán a nagyból középpárttá váló MSZP elvesztette a Fidesszel való egyenrangú státuszát; majd az LMP és más baloldali és liberális pártok megkérdőjelezték annak vezetőszerepét (Csizmadia, 2024: 151.). Az LMP harmadikutas zöldpártként az MSZP „álbaloldaliságával" szemben definiálta magát. Az MSZP-ből kiváló Gyurcsány az Orbán-kormány legradikálisabb kritikusaként a centrista választókat akarta megszólítani és létrehozta a Demokratikus Koalíciót. A fragmentált baloldalt súlyosan megosztotta a korábbi baloldali vezetőkhöz (Gyurcsány és Bajnai) való viszonyulás kérdése (Wéber, 2022: 362–367.).

A választási rendszer módosítása, vagyis a második forduló kiiktatása jelentősen beszűkítette az ellenzéki pártok mozgásterét a stratégiaalkotás terén. A baloldali pártok aközül választhattak, hogy félrerakják az ellentéteket és közösen indulnak a választáson; vagy egyedül indulnak a választáson. A két stratégia között egyértelmű volt a trade-off jellege. Az első egyet jelentett a Gyurcsánnyal való együttműködéssel, a befutóhelyekről való alkudozással és a megújulás elmaradásával. A második pedig a szavazatok megosztásával és a kormányváltás hátráltatásával járt, aminek az összefogásban (és mandátumszerzésben) érdekelt kis pártok vezetői voltak a fő kritikusai.

Az LMP vezetése kitartott a harmadikutassága mellett, ami viszont pártszakadáshoz vezetett; az együttműködni hajlandó LMP-sek megalkották a Párbeszédet (Wéber, 2022). A legnagyobb ellenzéki párt ekkor az MSZP volt, jelentős szervezeti erőforrásokkal és megújulási szándékkal, azonban gyenge volt ahhoz, hogy visszaépítse a váltópárti státuszát, így kénytelen volt felvállalni az összefogás vezetését. Az összefogás viszonylag későn, 2014. január 14-én jött létre. A pártok nem hoztak létre részletes kormányprogramot, helyette nyolc ígérettel kampányoltak (Origo, 2014).

A Jobbikkal jobboldali ellenzéke is lett a Fidesz–KDNP-nek. A párt egyszerre helyezkedett szembe a Fidesszel és a baloldallal, mindkettőt felelőssé téve az azt megelőző húsz év problémáiért. A Jobbik a politikai tér jobb szélén helyezkedett el; olyan korábban illegitimnek tartott témákat is felvállalva, mint a radikális euroszkepticizmus, a cigányellenesség vagy az antiszemitizmus.

A párt társadalmi bázisát a hagyományos politikai elittel szemben kiábrándult, alacsonyabb státuszú, főleg észak-kelet-magyarországi választók, illetve a nemzeti radikális szubkultúra jelentették (Szabó, 2013).

Ami a törésvonalakat illeti, a kormánypárt egy olyan dimenziót adott a versengésnek, amelyben elkülönült egymástól a nemzeti érdeket megfogalmazó és képviselő Orbán Viktor és a Fidesz, valamint a nemzetközi érdeket képviselő balliberális ellenzék (Körösényi, 2015). Az LMP és a Jobbik mind a régi politikai elittel helyezkedett szembe, ami kizárta a választási együttműködést. A többi ellenzéki párt a demokrácia vs. autokrácia törésvonallal próbálta definiálni a verseny tétjét, ami végül a Fidesznek kedvezett, mivel az EU-val való együttműködés beleillett a kormánypárt szabadságharcos konfliktustérképébe (Böcskei, 2021). A Fidesz kevesebb szavazatot kapott, mint 2010-ben, de az új választási rendszernek köszönhetően újra kétharmaddal nyert.

2014–2018

Az új ciklusban is folytatódott az ellenzék vezetéséért zajló küzdelem. Az MSZP relatív előnye tovább olvadt, mivel a 2014-es Európai Parlamenti választáson két mandátumot kapott, akárcsak a DK; ugyanakkor megőrizte vezető szerepét az őszi önkormányzati választáson. Gyurcsány nem csak a Fidesszel konfrontálódott (polarizáció mélyítése), hanem a volt szövetségeseivel is (D. Kovács, 2018). Az ellenzék stratégiáját alapvetően határozta meg az, amit Karácsony Gergely is megfogalmazott: „… a kormánypártok és az ellenzék tábora között gyakorlatilag nincs átjárás, de a baloldali erők bázisa között van. Egyfajta kordonépítés zajlik, több párt megpróbálja „bekeríteni" a támogatóit, mert attól fél, hogy a mi szövetségünk elviszi a szavazóit." (Vasárnapi hírek, 2018).

Ráadásul már nem csak a többi balliberális párttól kellett félteni a szavazókat, hanem a néppártosodó Jobbiktól is. Amellett, hogy megőrizte a párt tartalmi radikalizmusát, Vona Gábor szakított a radikálisabb politikusokkal, szélsőjobboldali szervekkel és számottevően visszaesett a kisebbségellenes retorika is (Benedek, 2026: 12.). A 2018-as választás során már a Jobbik is aktívan bekapcsolódott az ellenzéki dominanciaharcba: „amíg a baloldali pártok lényegében egymást akarják leváltani, addig a Jobbik a kormányt, és vállalják a politikai képviseletét mindenkinek, aki ezt akarja ma." (444, 2018).

A párt 2018. március 15-i megemlékezésén Vona a polarizálás helyett egy depolarizáló alternatívát kínált: „Nem akarok soha többé magyar ember ellen harcolni!", amit egyszerre interpretált a saját korábbi hozzáállásának meghaladásaként, illetve a magyar politikai elit addigi megosztó politikájával való szakításként (Vona, 2018). Azon a napon Karácsony a baloldali pártokkal való szövetkezés és kölcsönös visszalépések fontossága mellett a Jobbikra is kitért. A Jobbikkal való kooperációt az ördöggel való együttműködésként értelmezte, ami szükséges a kormányváltáshoz, de nem akarta, hogy Vona alakítson kormányt (Karácsony, 2018). A korábbi évek radikalizmusa jelentősen kihatott a

Jobbik elfogadhatóságára a balliberális póluson; ráadásul a radikálisok is kritizálták a párt manőverét. Az LMP külön indult a választáson, de a párt vezetői a tagság akaratával szembe menve informálisan részt vettek a koordinálásban (Tóka, 2018).

A ciklus egyik legfontosabb eseménye a migrációs válság volt, és ez a kormánypárt központi ügye lett (Tóka, 2018). A 2016-os kvótanépszavazás komoly dilemmát jelentett az ellenzéki pártok számára, mivel a kormánypárti pozícióval szembeni szavazás a liberális értékek melletti kiállással egy kisebbségi pozíció elfoglalását jelentette volna. Ezzel szemben, ha ugyanazt az opciót választják, mint a Fidesz és a Jobbik, akkor a saját szavazóikkal helyezkedtek volna szembe. Végül a baloldali ellenzék többsége a teljes passzivitás stratégiáját követte és a távolmaradás mellett döntött. Tovább nehezítette az ellenzék helyzetét, hogy a 2010-es évek közepétől kezdődően a Fidesz retorikájában dominánssá vált a radikális és kizáró jelleg (Böcskei, 2021); a nem-Fidesz oldal szereplőit idegen érdekek képviselőiként ábrázolták.

A centrális erőtér erőviszonya nem változott érdemben a ciklus során, azonban két új szereplő megjelenése tovább fragmentálta az ellenzéket. A Magyar Kétfarkú Kutya Párt a hagyományos pártokkal kritikus viccpártként saját, közönségi finanszírozású plakátokkal kifigurázta a kormány migrációellenes plakátjait, valamint a 2016-os népszavazás kampányában egyedülálló módon érvénytelen szavazatok leadására szólította fel az állampolgárokat (Benedek, 2026: 13.). A másik erő a Momentum Mozgalom volt, amely a #NOlimpia kampányával szerzett országos ismeretséget. A párt a fiatal generáció képviselőjeként pozicionálta magát, amely a haladás érdekében meg akarja haladni a baloldal és jobboldal közötti százéves konfliktust (Benedek, 2026: 13.; Momentum, 2018: 11.).

A 2018-as választás nem hozta el a Jobbik számára az áttörést. Miközben a Jobbik elmozdult a politikai térben korábban elfoglalt helyéről, addig a bevándorlásellenesség ügybirtokosa, a Fidesz kitöltötte azt a teret, amivel kormányképesebbnek tűnhetett a korábbi, illetve potenciális Jobbik-támogatók körében (Tóka, 2018). Ugyan a Jobbik is profitált a taktikai szavazásból, Vona Gáborék növekménye nem változtatta meg a centrális erőteret. Arról is fontos megemlékezni, hogy ekkor a magyar gazdaság már nagyjából öt éve növekedésben volt, így a Fidesz önmagára, mint egyedüli kormányképes erőként hivatkozva állíthatott kontrasztot a saját és balliberális kormányok eredményei között (Krekó et al., 2026).

2018–2024

Az ellenzéki pártok stratégiája alapvetően változott meg a 2018-as választás után (Dúró, 2022). A vereséget követően jelentős nyomás érkezett az ellenzéki értelmiségiek és választók felől az egység megteremtésére (Mikola–Santos, 2025). A Jobbik válságba került, amiből létrejött a Mi Hazánk Mozgalom. Ezzel párhuzamosan a baloldalon a DK és a Momentum az MSZP kárára erősö-

dött, ami a 2019-es EP-választáson is megmutatkozott. A hatpárti ellenzék pártjai és a Márki-Zay Péter vezette Mindenki Magyarországa Mozgalommal (MMM) közös sikereket értek el a 2019-es önkormányzati és a 2020-as időközi választásokon. Mindez az ellenzéki összefogásban csúcsosodott ki, amelyet 2020 végén jelentettek be az ellenzéki vezetők, a választási rendszer 2020. november 24-i módosítását követően.

Amíg korábban az országos listaállításhoz elég volt 27 egyéni jelöltet indítani, addig a módosítással ezt 71 jelöltre emelték. Ez ellehetetlenítette az ellenzéki pártok külön listás indulását, mert egyéniben nem tudtak volna nem elindulni egymás ellen (Dúró, 2022). A szervezeti kérdések megválaszolásán felül más tényező is előidézte az összefogást. Szabó Andrea az ellenzéki szavazó létrejöttét tekinti a 2010 utáni időszak legfontosabb választásszociológiai újdonságának (Szabó, 2022: 22.). Az ellenzéki szavazó legfőbb jellemzője az, hogy pártállásától és ideológiai beállítottságától függetlenül abban érdekelt, hogy egy erős, megszervezett alternatívára szavazhasson a Fidesszel szemben. Ez a 2014-es és 2018-as választásokon tapasztalt spontán taktikai szavazásban mutatkozott meg; az egyéni körzetekben az ellenzék aktuális vezető erejének jelöltje rendre több szavazatot kapott, mint a párt listája. Szabó egyik megállapítása rámutat az ellenzék menedzseri működésére: „Az ellenzéki szavazó koncepció fontos eleme, hogy az ellenzéki pártok együttműködését maguk a szavazók kényszerítik ki." (uo. 22–23).

Ehhez egy olyan kétfázisú folyamat is kellett, amelyet Péli Gábor írt le tanulmányában (Péli, 2021). A két egymással élesen szembenálló ellenzéki tömb közeledését nem az ellenzék idézte elő, hanem a Fidesz, miután növelte az ő és az ellenzék közötti távolság mértékét, ami így nagyobb lett, mint az ellenzéki oldalak közötti táv (uo.: 8.). Ekkor a Jobbik már elkezdte a középre húzódását, míg a balliberális pártok nem mozdultak el. A második fázisban (2019–2021) már abszolút mértékben is csökkent a távolság, miután a pártok leértékelték az egymás közötti konfliktusokat és tartalmi kérdésekben is közeledtek egymáshoz (uo.: 21.).

Tehát nem az ellenzék idézte elő a pártrendszerben és a politikai térben történő változást, hanem az állampolgári preferenciák jól érzékelhető változása. 2020 nyarán már az ellenzéki szavazók 72%-a támogatta a teljes összefogást (IDEA, 2020). Több politikus is a választói akaratot emelte ki, mint az összefogás mozgatórugóját. Szabó Gábor, a Jobbik Országos Választmányának elnöke szerint „… mindannyian le akarjuk váltani az Orbán-kormányt, és a választóink közös sürgetését meghallva szövetséget kötöttünk egymással" (atv.hu, 2021). Fekete-Győr András a 2022-es választást követően pedig úgy vélekedett, hogy „A választók összefogást akartak, ezt mi teljesítettük." (Telex, 2022).

Bár az előválasztást sokan értékelték politikai innovációnak, nem aratott maradéktalan sikert, miután az ellenzéki szavazók java része elégedetlen volt a végeredménnyel (Szabó, 2022: 25.). Az előválasztás az újszerűsége ellenére

továbbra sem haladta meg az ellenzéki politizálás addigi dinamikáját: a pártok azon taktikáztak, hogy milyen alkukon keresztül tudnak pozícióba kerülni, illetve megakadályozni a DK térnyerését (Direkt36, 2022). Mikola és Santos kutatása szerint az ellenzéki párteliteket inkább pragmatikus megfontolások vezérelték, nem pedig a demokratikus innováció (Mikola–Santos, 2025).

A kormányfőjelölti versenyt a régi ellenzék leváltását ígérő Márki-Zay nyerte, aki gyakran össze is veszett szövetségeseivel. Ez roncsolta az ellenzéken belüli bizalmat és több párt csak korlátozott erőforrásokat mozgósított a kampány során (Mikola–Santos, 2025: 8.). A Fidesz többször is az egyesült ellenzék megosztására törekedett, például a gyermekvédelem identitáspolitikai felhasználásával, illetve a „Mini Feri" kampánnyal. Az orosz–ukrán háború és a koronavírus-járványt követő gazdasági nehézségek is a kormánypárt számára kedvező témákká váltak. A Kelet vagy Nyugat közötti választás helyett a békepárti vs. háborúpárti értelmezés volt meghatározó, miután Márki-Zay egy nehezen feloldható heresztetikai dilemmában kijelentette, hogy miniszterelnökként támogatná Ukrajnát az oroszokkal szemben, ha háborús konfliktus törne ki a két ország között (Plesz–Körösényi, 2025). A Márki-Zay által használt „nem jobbra, nem balra, csak felfelé" szlogen az árokbetemetés kategóriájába sorolható, míg az állam elégtelen működésének technokrata kritikája és az Orbán-rezsimmel szembeni populizmus egy már létező törésvonal felerősítésével ért fel (Benedek, 2026: 13.).

Az összefogás kevesebb szavazatot szerzett, mint amennyit négy évvel előtte külön indulva összesen. A korábbi szavazók elvesztése annak a jele, hogy a Jobbik szimpatizánsait megosztotta a baloldallal (pl. Gyurcsánnyal) való együttműködés, így a konzervatív szuverenista Fidesz és a nemzeti radikális Mi Hazánk önazonosabb választásoknak tűntek (Mészáros et al., 2022). A megmaradt Jobbik-szavazók az ellenzékiszavazó-koncepciónak megfeleltethetően leszavaztak az összefogás jelöltjeire (Dúró, 2022: 77–78.). A Fidesz 2022-ben is megőrizte a domináns párti pozícióját, miután az ellenzéki pártok „nem találtak olyan mondanivalót és tartalmat, amelyre a választóközönség kellően fogékony lett volna" (Csizmadia, 2024: 152.).

A 2022-es választási vereségét követően a Demokratikus Koalíció (és kis mértékben a Momentum) tudott a legjobb hatásfokkal versenyezni. A DK az árnyékkormány létrehozásával és más ellenzéki pártok politikusainak átigazolásával inkrementálisan növelni tudta az erőforrásait, amellyel jelentősen ki tudott emelkedni az ellenzékből (Kovarek, 2025: 266.). Gyurcsány a kormánnyal szembeni teljes szembenállást tartotta az egyedüli ellenzéki stratégiának, ahol nincs harmadik út; vagyis a már meglévő kormány–ellenzék törésvonalat erősítette fel (Gyurcsány, 2023). Az összefogás többi pártja mind a partikuláris ellenzéki identitáshoz igazodott. Amíg az MSZP a baloldaliságát igyekezte kihangsúlyozni, addig a Jobbik és a zöldpártok a neveikben is utaltak ideológiájukra (Jobbik – Konzervatívok; LMP – Magyarország Zöld Pártja; Párbeszéd – Zöldek).

MAGYAR PÉTER FELEMELKEDÉSE ÉS GYŐZELME

Sokáig úgy tűnt, hogy az Orbán-rezsim számára nincs valódi belföldi veszélyforrás, hiszen 2024-ig minden kihívást sikeresen kezelt (Benedek–Bozóki, 2024). Az ellenzéki pártok nem tudtak profitálni a 2020-as évek elejét jellemző válságok okozta gazdasági visszaesésből, illetve a kegyelmi botrányból származó társadalmi felháborodásból és instabilitásból, mert a Fidesz mérsékelt gyengülése mellett az ellenzéki pártok támogatottsága stagnált vagy csökkent a közvélemény-kutatások szerint (24.hu, 2024a; 2024b).

Magyar Péter a 2024. február 11-én adott Partizán-interjújával vált ismertté, ahol először tagadta, hogy lennének politikusi ambíciói, ugyanakkor március 15-én létrehozta a *Talpra, magyarok!* politikai mozgalmat. A már létező Tisztelet és Szabadság Párt átvételével pedig megteremtette annak a lehetőségét, hogy a 2024-es EP-választáson a pártarénába belépve megszerezzen hét mandátumot és a szavazatok 29,6%-át.[2] A Magyar-jelenség oly mértékben meghatározta a politikai napirendet, hogy a Fidesz témáit is képes volt háttérbe szorítani, amelynek hatására jelentős összeget fordítottak a kormányoldalon a lejáratú kampányra (Ishikawa, 2026; Kovarek, 2025: 264–265.).

A heresztetikai dimenzió

Magyar nem az eleve létező kormány–ellenzék törésvonalba illeszkedett bele, hanem heresztetikai manőverrel egy régi-új konfliktusdimenziót emelt a politikai térbe azzal, hogy egyszerre helyezkedett szembe a Fidesszel és a régi ellenzékkel. A politikai tér ebben az értelmezésben inkább egy háromszögre hasonlított, ahol az imaginárius háromszög alapja megfeleltethető volt a hagyományos politikai erők (Fidesz és „óellenzék") szembenállásával. A Tisza Párt ehhez képest a harmadik csúcsba pozícionálta magát. A háromszög magassága, vagyis az új dimenzió, az új erő és régi elit szembenállását testesítette meg. Magyar Péter stratégiája arra irányult, hogy a választók szemében csökkenjen a Fidesz és az „óellenzék" közötti relatív távolság (például az „Orbán–Gyurcsány-korszak" megkonstruálásával[3]) és egylényegűnek lássák a kettőt (Újvári, 2026: 38.). A Fidesz folytatva a korábbi polarizációs mintázatot, brüsszeli pártként hivatkozott a Tiszára, amely idegen érdekeket szolgál ki. Az új kihívó erre egy inkluzívabb, politikai oldalakon átívelő nemzeti identitást fogalmazott meg („Nincs se jobb, se bal, csak magyar!"),[4] illetve megtörte a Fidesz nemzeti szimbólumokra és történelemre vonatkozó dominanciáját (Benedek, 2026: 19.; Magyar, 2024; 2026). A DK stratégiája a Magyar Péter múltjával nehezen kiegyező, baloldali identitású választók képviseletére irányult, azonban az ellenzéki szavazó koncepciójának híven ezek a választók az Orbán-kormány egyedüli kihívójaként mutatkozó erőt támogatták.

A Tisza Párt kerülte azokat a konfliktusokat, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy megosszák a szavazótáborát. Ennek az egyik legszemléletesebb példája a Budapest Pride-ot érintő gyülekezési törvény módosítása elleni tiltakozásból való kimaradás volt. A heresztetikai dilemma kockázata abban rejlett, hogy a Pride melletti kiállás elidegeníthette volna a Tiszától a konzervatív szavazókat, miközben a tiltakozás elmaradása a progresszív szavazókban válthatott volna ki elégedetlenséget. Az ellenzék vezetője úgy oldotta fel a dilemmát, hogy átkeretezte a helyzetet: a törvénymódosítás eltereli a figyelmet az általa képviselt problémákról (Telex, 2025). Ehelyett kitartóan a Fidesz számára kedvezőtlen témákkal kampányolt, mint például az egészségügy a gyermekvédelmi intézmények és az államvasutak állapota, az uniós források hazahozatala, valamint a korrupció és a megélhetési nehézségek.

Ezek olyan ügyek voltak, amelyekkel pártokon átívelően meg tudott szólítani szavazókat és beleillettek a korrupt régi elit és a tiszta új erő értelmezésébe. Amíg a Tisza belpolitikai témákkal kampányolt, addig a Fidesz egyre inkább a háború és a béke közötti választásként fogalmazta meg a választás tétjét, mivel hatástalannak bizonyult a kormányzati teljesítményre építő pozitív kampányuk (Krekó et al., 2026: 8.). Azonban a kormánypárt külpolitikai kampánya által hangoztatott veszélyek nem érték el a társadalom többségének ingerküszöbét; az emberek inkább tartottak a korrupciótól, a gyermekvédelem, az oktatás és az egészségügy helyzetétől, mint a háborútól vagy egy brüsszeli beavatkozástól a választásba (Medián, 2026a).

A szakpolitikai dimenzió

A Tisza Párt térnyerésével egyre inkább központi kérdéssé vált, hogy milyen közpolitikai profilja és ideológiai beállítottsága van a pártnak és vezetőjének. Magyar a kormánykritika, illetve nyugatosság bizonyos elemeit vette át az ellenzéktől (Kovarek, 2025: 266.). Ilyennek tekinthető például a Kelet vagy a Nyugat közötti választás hangsúlyozása, az európai centrumhoz képest történő lemaradás, az állami szolgáltatások minőségének kritizálása, illetve a korrupció és az uniós források hazahozatalának problematizálása. Annak érdekében, hogy döntően ellenzéki szavazótáborát kibővítse, több szakpolitikai kérdésben is a Fidesz álláspontjára helyezkedett (vagy még többet ígért azon a területen, lásd rezsicsökkentés), ami egy mérsékelt közpolitikai profilt eredményezett (Ishikawa, 2026: 216.). Bár az egyesült ellenzék is tett hasonló gesztusokat a Fideszes szavazók irányába, korántsem annyit, mint amennyit a Tisza Párt *(1. táblázat)*.

A politikai vállalkozó az új mediánpozíció kijelölésével képes volt a számára kedvező módon befolyásolni a preferenciákat, ami együtt járt a kormányzóképesség percepciójának javulásával is. A Tisza kormányzati kudarcokra

fókuszáló belpolitikai kampánya találkozott a választók valóságérzékelésével: 2025 tavaszán a választók többsége szerint Magyar jobban tudta volna kezelni a közpolitikai problémákat (pl. uniós források, korrupció, gazdaság, infláció, egészségügy és oktatás) mint Orbán (Medián, 2025). A trend folytatódott és 2026 elejére a választók többsége Magyart alkalmasnak, Orbánt pedig alkalmatlannak találta a miniszterelnöki posztra (Medián, 2026b).

1. táblázat. A Fidesz, a hatpárti ellenzék és a Tisza Párt szakpolitikai pozíciói

Kategória	**Téma**	**Fidesz**	**Hatpárti ellenzék**	**Tisza Párt**
Gazdaság	Rezsicsökkentés	Mellette	Mellette (fenntarthatóság)	Mellette (szociális kibővítés)
	Atomenergia mint fenntartható energiaforrás	Mellette	Hosszabb távon Paks kiváltása	Mellette
Európai Unió	Euró bevezetése	Ellene	Mellette	Mellette
	Uniós források befagyasztása	Ellene	Mellette	Mellette
	Csatlakozás az Európai Ügyészséghez	Ellene	Mellette	Mellette
Emberi jogok	LMBTQ jogok	Ellene	Mellette	Tisztázatlan
Szociális	Lakhatás	Kedvező kamatú hitel	Bérlakás-program	Bérlakás-program
Helyi politika	Önkormányzati autonómia növelése	Ellene	Mellette	Mellette
Külpolitika	Ukrajna felvétele az EU-ba	Ellene	Mellette (feltételekkel)	Gyorsított eljárás ellen, feltételekkel
	Szankciók Oroszország ellen	Ellene	Mellette	Mellette
	Ukrajna felvétele a NATO-ba	Ellene	Mellette	Ellene
	Ukrajna katonai támogatása	Ellene (csak humanitárius)	Mellette	Ellene (csak humanitárius)

(Saját szerkesztés, forrás: Egységben Magyarországért, 2022; Ishikawa, 2026; Partizán, 2022; Tisza Párt, 2026)

Az eszközök dimenziója

A fentebb felsorolt elemek alapvetően nem számítanak teljesen újnak, mivel több olyan is van, amelyek más ellenzéki szereplőknél is felbukkantak, de azok nem változtatták meg a politikai egyensúlyt. A Tisza esetében kiemelkedő fontosságúak voltak a támogatásszerzés eszközeinek szintjén alkalmazott innovatív megoldások, mint például az online és offline közösségépítés és jelenlét, valamint a párt közösségi finanszírozása (Benedek, 2026; Ishikawa, 2026).

A közösségi média professzionális alkalmazásával Magyar kikerülte a hagyományos médiumok közvetítői szerepét, közvetlenül kommunikált a követőivel, valamint biztosította a láthatóságát és növelte az üzeneteinek elérését (Benedek, 2026; Metz–Kövesdi, 2025). Az élő adások és „vlogolások" lehetővé tették, hogy az olyan korábbi, ellenzékinek tekintett témák, mint például az egészségügy és a gyermekotthonok állapota ne csupán sajtótájékoztatókban és adatokban mutatkozzanak meg, hanem szemmel láthatóvá tette és tartósan felhelyezte a politikai napirendre, mint számára kedvező témákat. Az online platformok (Facebook, Discord) lehetővé tették a vezető és követők közötti közvetlen kommunikációt és az identitásépítést, ami jelentősen eltért a régi ellenzék korábbi hagyományos médiaközpontú stratégiájától (Benedek, 2026: 19.).

Orbán Viktor egy interjúban azt nyilatkozta, hogy a Fidesz megkérdőjelezhetetlen előnnyel bírt a pártszervezettség terén a Tiszához képest, amit egy digitális politikai mozgalomnak tekint párt nélkül. A miniszterelnök szerint ehhez az újdonsághoz alkalmazkodni kellett, mivel lehet, hogy a hagyományos pártokat felváltják majd a Tisza Párthoz hasonló digitális mozgalmak (Orbán, 2025a). A Tisza Párt és az ellenzéki influenszerek digitális monopóliuma pedig szükségessé tette a jobboldal szerint a „digitális honfoglalás" elindítását, ami egyet jelentett a Harcosok Klubjának és a Digitális Polgári Köröknek (DPK) a létrehozásával (Orbán, 2025b).

Bár kétségkívül erős volt a Tisza online jelenléte, ez nem azt jelentette, hogy a párt csak az online térben tudott érvényesülni. A Magyar Péter fizikai jelenlétével járó országjárásokat, a Nagyváradra vezető egymillió lépését és az utcai mozgósításait rendre nagy érdeklődés övezte. A polgári körök mintájára létrehozott Tisza Szigetek bár lazán kötődtek a párt formális struktúrájához, azok jelentős mértékben növelték a párt országos beágyazottságát és aktivista állományát. Ez jelentős újítás volt a régi ellenzéki pártokhoz képest, hiszen olyan kistelepüléseken is biztosította a párt üzeneteinek közvetítését, illetve a jelenlétet, amelyek 2010 után egyre inkább fideszesek lettek (Magyari, 2025). A Tisza jelentette kihívás nemcsak digitális természetű volt, mivel a Fidesz Magyar országjárásaira Orbán Viktor országjárásával, a Lázárinfókkal és a DPK gyűlésekkel reagált.

A magyarországi pártok főleg a központi költségvetésből érkező támogatásokból működnek, míg a bevételeknek csak kis része származik egyéni adományokból. Értelemszerűen a Fidesz–KDNP ezen a téren is az ellenzéke fölé nőtt. A Tisza parlamenten kívüli pártként nem részesült állami támogatásban, vagyis adományokra szorult. A Rendszerváltó Kártya egy olyan közösségi finanszírozási modellt alakított ki, ami lehetővé tette több tízezer szimpatizáns számára, hogy a havi rendszerességű támogatásaikkal úgy érezzék, hogy a rendszerváltási projekt aktív részesei lehetnek (Benedek, 2026: 16.); a Tisza leküzdötte azt az akadályt, amit az állami támogatások hiánya jelenthetett volna (lásd. 1. melléklet).

Az új egyensúly

Az új kombináció jelentősen átformálta a választói preferenciákat. Az adatok szerint a Tisza 2024-es és 2026-os szavazóit nem csak a 2022-es ellenzéki összefogás támogatói tették ki, hanem korábbi bizonytalan szavazók, illetve olyanok, akik 2022-ben a Mi Hazánk Mozgalomra, a Magyar Kétfarkú Kutya Pártra vagy éppen a Fidesz–KDNP-re szavaztak (21 Kutatóközpont, 2025; Kovarek, 2025: 270.; Medián 2026c). A kihívó olyan szavazói piacokat is megnyitott, amilyeneket a korábbi ellenzéki erők nem tudtak. A régebbi ellenzéki pártok támogatottsága radikálisan bezuhant: az öt évvel korábban szerzett nyolc EP-mandátumból csak kettőt tudtak megtartani.

A 2024-es önkormányzati és EP-választásokat követően készült kutatások arról adtak tanúbizonyságot, hogy a parlamenti ellenzéki pártok elvesztették a piaci keresletüket. A kutatási eredményekre hivatkozva és korábbi elitellenes álláspontjához ragaszkodva Magyar meg is tagadta az együttműködést bármilyen ellenzéki párttal a 2026-os választáson. A változások hatására több ellenzéki párt (MMN, Momentum, MeMo, 2RK, LMP, MSZP) és egyéni képviselő (például Jámbor András, Mellár Tamás, Kunhalmi Ágnes) elállt az indulástól a 2026-os országgyűlési választáson, illetve az MKKP arra szólította fel a szavazóit, hogy ne szavazzanak az egyéni képviselőikre. A Tisza kombinációja végül erősebbnek bizonyult a Fideszénél és kétharmados felhatalmazást nyert.

A DOMINÁNS PÁRTRENDSZER PIACI MECHANIZMUSAI

A magyar domináns pártrendszer két korszakának piaci mechanizmusait fogom jellemezni. A célom, hogy két olyan elméleti mechanizmust vázoljak fel, amelyek nem csak a magyar kontextusra érvényesek, hanem attól függetlenül, más esetek elemzésére is alkalmasak lehetnek.

A menedzseri mechanizmus

A domináns pártrendszer esetében *a politikai piac radikális átrendeződése* jelenti a kezdőpontot (X_1). Ilyenkor egy párt jelentősen kiemelkedik a többi párt közül, ami több dimenzióban is aszimmetrikus erőviszonyokhoz vezet. A választók egyfelől a többi pártnál sokkal kormányképesebbnek találják a kormánypártot; másfelől méretéből és hatalmi pozíciójából fakadóan több erőforráshoz is jut. Az ellenzék több kisebb pártra és pólusra bomlik (lásd centrális erőtér) elveszítve alternatívaképző képességét. Az ellenzék lehetőségeit jelentősen beszűkítheti, ha gazdasági konjunktúra van a domináns párt ideje alatt.

A politikai tér ennek következtében beszűkül az ellenzék számára, mivel a kormánypárthoz képest jóval kisebb az ellenzék által megszólítható szavazók mennyisége, akik a különböző pólusokban koncentrálódnak (A_1). A kormánypárt továbbá intézményi változtatásokkal és politikai manipulációval (a törésvonalak elmélyítésével) növelheti a pólusok közötti politikai távolságot, megnehezítve ezzel a pártok közötti átszavazást.

Az ellenzéki pártok lekorlátozott rivalizálásba kezdenek az erőforrások maximalizálásáért, illetve a törvényhozásba való bejutásért, miután a fent említett okok miatt kisebb az ellenzéki politika akciórádiusza (B_1). Az ellenzéken belüli dominanciaharcot meghatározzák az ellenzéki szavazók eleve adottnak gondolt preferenciái. A pártok kockázatkerülő politikát folytatnak, így elsősorban arról próbálják meggyőzni a szavazókat, hogy a rájuk leadott szavazat hasznosul a legjobban, mint a domináns párttal szemben leadott protestszavazat. A kormánypárti szavazók pozíciójához való közeledés túl nagy költséggel járhat a pártok számára (a támogatás elvesztésével).

Mivel az ellenzéki pártok elsősorban a saját piacaikkal vannak elfoglalva, így csak apró, kvantitatív változásokat visznek véghez, ami a menedzseri politizálás egyik fő ismérve. Ezért *nem jön létre olyan új, innovatív politikai termék* (törésvonal, kormányzati vízió és mozgósítási eszköz), ami előidézhetné az egyensúly megváltoztatását és az ellenzéki szavazókon túl másokat is képes lenne meggyőzni (C_1).

Az ellenzék új politikai kombináció hiányában képtelen átformálni a domináns párt által meghatározott politikai tér szerkezetét és érdemben növelni a támogatottságát. Mindez *az erőviszonyok fennmaradásához*, a kormánypárt hatalmon maradásához és a folyamat újraindulásához vezet (Y_1).

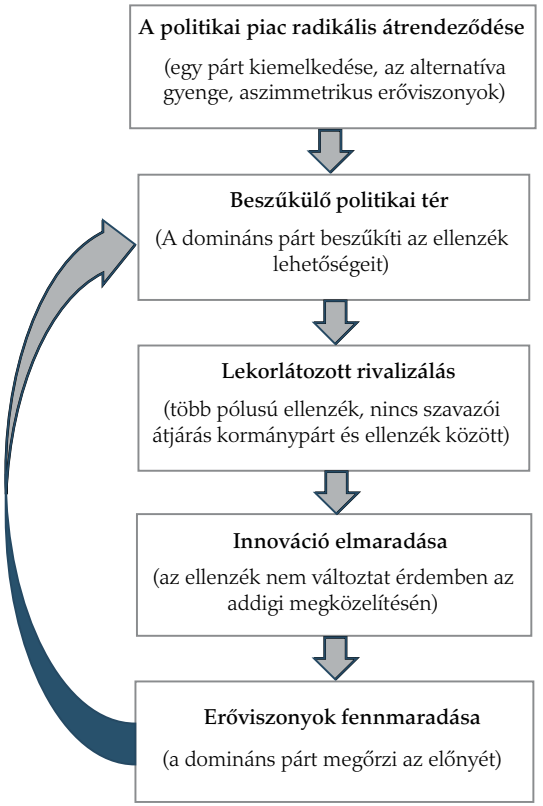

1. ábra. A menedzseri mechanizmus (saját szerkesztés)

A vállalkozói mechanizmus

A másik mechanizmus elvezet minket a pártrendszer átalakulásához (Y_2). A politikai vállalkozó akkor lép fel, ha a politika instabil állapotba kerül és létrejön egy kiaknázható piaci rés. Az ok tehát a politikai vállalkozói mechanizmusban *a piaci rés létrejötte* (X_2). Az instabilitás fakadhat például politikai-erkölcsi botrányból vagy olyan kontextuális tényezők változásából, mint a romló gazdasági helyzet.

A következő láncszem *a politikai vállalkozó belépése a versenybe*, aki egyensúlytalanságot hoz magával és kikezdi a létező struktúrákat (A_2). Bár a menedzseri mechanizmusban is előfordulhat, hogy új szereplők jelennek meg az ellenzéki térfélen, ebben a folyamatban jóval jelentősebb az új belépő hatása,

ami a többi szereplő magatartásának megváltozásában, illetve a választói magatartás folyamatszerű átalakulásában érhető tetten.

Míg az első mechanizmusnál egy új ellenzéki szereplő nem változtatja meg lényegileg a pártrendszer szerkezetét, *a vállalkozó egy új politikai kombinációval áll elő és elindítja a kreatív rombolás folyamatát* (B_2). Ekkor a vállalkozó olyan törésvonal mentén értelmezi a választás tétjét a választók számára, ami lehetővé teszi a szavazók többségének megszólítását. Szintén fontos, hogy olyan szakpolitikai vállalásokat tegyen az új kihívó, ami egyszerre elégíti ki az ellenzéki szavazók, valamint a domináns párt felé húzó szavazók közpolitikai igényeit. Ez egy olyan vízióban áll össze, ami növelheti a kihívó kormányzóképességét. Ezek azonban még nem elegek ahhoz, hogy hatást érjenek el; a politikai vállalkozónak a támogatásszerzéshez és az aszimmetria csökkentéséhez új eszközöket és erőforrásokat kell feltárnia és alkalmaznia. A valódi innováció a három dimenzió egymást felerősítő összjátéka, nem pedig újszerűnek tűnő elemek bevezetése önmagukban.

A korábbi politikai szereplők megpróbálnak alkalmazkodni az új kombinációhoz. Az ellenzék a *kreatív rombolás* áldozata lesz, miután az általuk képviselt menedzseri politizálás elveszíti a választói keresletét. A kihívó ilyenkor a változás akadályaiként diszkreditálhatja a régebbi ellenzéki kínálatot. A domináns pártnak is reagálnia kell, ami a régebbi törésvonalak felerősítésében, illetve a kihívó eszközeinek reaktív másolásában mutatkozhat meg, miután potens kihívó hiányában elszokott a kezdeményezéstől (C_2).

Ezt követően a politikai vállalkozó sikeresen konszolidálja az addigi eredményeit, melynek következtében több korábbi politikai szereplő és párt hátrébb lép a politikától. A folyamat végül *a pártrendszer erőviszonyainak jelentős átalakulásához vezet*, valamint megváltozik a politikai versengés korábbi dinamikája (Y_2). A korábbi aszimmetrikus verseny helyett egy kiegyensúlyozottabb és nyíltabb küzdelem alakul ki a domináns párt és ellenzéke között.

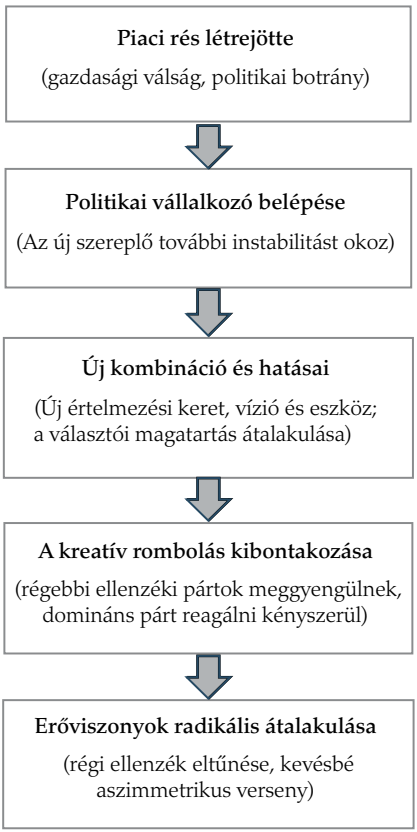

2. ábra. A vállalkozói mechanizmus
(saját szerkesztés)

A *2. táblázat* összehasonlítja az elmúlt másfél évtized három legmeghatározóbb ellenzéki alkalmazkodásának kombinációit az innováció három dimenziója mentén. A Jobbik esetében egy többéves, apró lépésekből álló mérséklődést figyelhettünk meg, ami a korábbi szélsőséges elemek visszavágásában mutatkozott meg. A szavazótábort viszont nem sikerült bővíteni, mert a korábbi radikális szavazók vagy távol maradtak vagy a radikalizálódó Fideszre szavazhattak. A 2022-es összefogás nem tudott olyan kombinációval előállni, ami integrálta volna a 2018-as ellenzéki szavazókat. Ez főleg a kormánypárt sikeres heresztetikai kihívásai, illetve az arra adott ellenzéki válaszok (rossz döntés, polarizáció felerősítése) logikája miatt maradt el. A korábbi próbálkozásokkal ellentétben Magyar Péter nemcsak az ellenzéki, hanem a kormánypárti és bizonytalan szavazók integrálására is törekedett, amihez repolarizáló és

depolarizáló retorikát alkalmazott, illetve olyan szakpolitikai vízióval állt elő, amivel a többség azonosulni tudott. A párt közösségi finanszírozása, az online és offline kampányolás és közösségszervezés pedig lehetővé tette az aszimmetriák csökkentését.

2. táblázat. Ellenzéki alkalmazkodások háromdimenziós összehasonlítása

Esetek/ Dimenziók	**Heresztetika**	**Szakpolitika**	**Eszközök**	**Mechanizmus**
Jobbik (2014–2018) (Vona Gábor)	– Rendszerellenesből kormányellenes pozíció – Depolarizáló retorika – Kvantitatív mozgás a centrumba	– Tartalmi radikalizmus – Csökkenő kisebbségellenesség + Kormányzóképes Fidesz	– Párt körüli radikális szubkultúra leépítése	Menedzseri
Hatpárti összefogás (Márki-Zay Péter)	– Polarizáció felerősítése (kormányellenesség) – Kelet vs. Nyugat helyett béke vs. háború – Megosztó kormánypárti kampány (Gyurcsány, gyermekvédelem)	– Ellenzéki követelések – Minimális pragmatizmus (pl. rezsicsökkentés) – Fidesszel ellentétes külpolitika (Ukrajna) – Gazdasági helyett háború	– Pártcélokat szolgáló előválasztás, ami megosztja az ellenzéki szavazókat	Menedzseri
Tisza Párt (Magyar Péter)	– Saját ügyek és konfliktus mentén polarizálás (Orbán-Gyurcsány-korszak) – Megosztó ügyek kerülése – Depolarizálás	– Ellenzéki és kormánypárti témák egyaránt, megosztó kérdésekben pragmatizmus – Belpolitikai fókusz + Fidesz számára kedvezőtlen gazdasági körülmények	– Online és offline kampány, közösségépítés – Választók bevonása (Rendszerváltó kártya országjárás, Tisza-szigetek)	Vállalkozói

(saját szerkesztés)

KONKLÚZIÓ

A kutatás kérdései arra vonatkoztak, hogy milyen mechanizmusok magyarázzák a magyarországi pártverseny elmúlt másfél évtizedének formaváltozásait. A kutatás során a schumpeteri politikaelmélet piaci analógiáját szintetizáltam a domináns pártrendszerek ellenzéki stratégiáival. Az elméleti keretből levezetve amellett érveltem, hogy a magyar domináns pártrendszer időszakához hasonló pártrendszerekre érdemes szuboptimális politikai piacokként tekinteni. Egy ilyen szisztémában a hatalom tartós monopolizálása a politikai fejlődés – leíró értelemben vett – megrekedéséhez vezet. Az ellenzéki pártok olyan helyzetbe kerülnek, ahol a rövidtávú, racionális érdekük az ellenzéki szavazókhoz való passzív, menedzseri alkalmazkodást jutalmazza, nem pedig a kockázatvállalást és az újítást. Ez alapvetően korlátozza az ellenzék innovációs potenciálját, mivel a meghatározó rezsimellenes pártok diszkreditálhatják azokat, akik megkérdőjelezik az egyoldalú rezsimellenességet és nyitnának a kormánypárt szavazói felé. Jelentős változás akkor következhet be a verseny dinamikájában, ha az ellenzéki térfélen megjelenik egy politikai vállalkozó, aki ajánlatával új keresletet tud teremteni.

A 2010-től 2024-ig tartó időszak ellenzéki stratégiái a schumpeteri menedzseri politizálásnak feleltethetők meg. A régi ellenzék pártjai nem hoztak létre olyan alternatívát, ami jelentősen megváltoztathatta volna az erőviszonyokat, mivel az ellenzéki szavazók igényeihez igazodtak. Ezzel szemben Magyar Péter a politikai vállalkozói szerepkészletnek megfeleltethető cselekvést hajtott végre, ami lényegesen eltért a menedzseri mechanizmustól. Magyar egy olyan politikai termékkel állt elő, ami egy heterogén választói tömb megkonstruálását, az ellenzéki pártkínálat meghaladását és 3,3 milliónyi szavazat megszerzését tette lehetővé.

A schumpeteri modell abban nyújt többet a korábbi megközelítéseknél, hogy realisztikusabban szemléli a politikai aktorok és a társadalom közötti viszony természetét. A Public Choice alapú megközelítések az ellenzéki alkalmazkodásnak csak a menedzseri típusát képesek értelmezni. Egy ilyen keretrendszerben az ellenzéki innováció értelmezhetetlen jelenség, ráadásul egyoldalúan írja le a politikai vezetők és a választók közötti viszonyrendszer dinamikáját. Természetesen nem állítom, hogy ne lehetne bottom-up kapcsolat a politikai képviselők és a képviseltek között, azonban ez csak az érem egyik oldala. A másik, valóságtól szintén elrugaszkodó végletet azt jelentené, ha túlhangsúlyoznám a politikai vezetők szerepét. Magyar Péternek is meg kellett küzdenie a régi struktúrákkal, például a befagyott választói törésvonalakkal. A többség megteremtéséhez olyan kínálattal kellett előállnia, ami figyelembe vette a társadalom komplex elvárásrendszerét. Az se fedné a valóságot, ha azt mondanám, hogy a Tisza sikere csak és kizárólag Magyar politikai tehetségén múlott volna; a gazdasági helyzet rontott a Fidesz esélyein. Azonban a régi el-

lenzék nem tudott ugyanabból profitálni, ami a külső, kontextuális tényezők magyarázó erejének határaira mutat rá. Összességében a kutatás egyértelmű korlátjának tekinthető, hogy az csak a magyar esetet dolgozta fel. Ahhoz, hogy megbizonyosodjunk az elméleti mechanizmusok külső érvényességéről, további nemzetközi példákra, valamint azok szisztematikus összehasonlítására lesz szükség.

JEGYZETEK

[1] Metz Rudolf és Kövesdi Veronika a Magyar Péterrel foglalkozó monográfiájukban hosszasan foglalkoznak Magyar Péter digitális karizmájának természetével (Metz–Kövesdi, 2025).

[2] https://vtr.valasztas.hu/ep2024

[3] https://www.facebook.com/photo/?fbid=24053670644240724&set=a.115525025148621

[4] Persze nem szabad arról se megfeledkezni, hogy ezt a fordulatot először a rendszerváltás utáni magyar politikában Csurka István és a Magyar Igazság és Élet Pártja (MIÉP) használta.

IRODALOM

Beach, Derek–Pedersen, Rasmus Brun (2013): *Process Tracing Methods – Foundations and Guidelines*. University of Michigan Press, Michigan.

Benedek István (2026): Polarizing transition? Opposition strategies and the rise of Péter Magyar and the Respect and Freedom Party (TISZA) in Hungary. *Comparative European Politics*, Vol. 24, No. 1, 1–30.

Benedek István–Bozóki András (2024): Két kritikus fordulópont: A populista választási autokrácia előzményei és megszilárdulása Magyarországon. *Politikatudományi Szemle*, Vol. 33, No. 3, 54–83. https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2024.3.54

Bozóki András–Hegedűs Dániel (2017): A kívülről korlátozott hibrid rendszer. Az Orbán-rezsim a rendszertipológia tükrében. *Politikatudományi Szemle*, Vol. 26, No. 2, 7–32.

Böcskei Balázs (2021): Kormányzó populizmus. A Fidesz ellenség- és identitáskonstruáló populizmusa. *Politikatudományi Szemle,* Vol. 30, No. 4, 61–79. https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2021.4.61

Csizmadia Ervin (2018): Domináns pártok a magyar politikában. Három korszak (Dualizmus, Horthy-korszak és napjaink) pártfejlődésének az összehasonlítása. In: Böcskei Balázs–Szabó Andrea (szerk.): *Várakozások és valóságok. Parlamenti választás 2018*. Budapest, Napvilág–MTA TK.

Csizmadia Ervin (2024): Magyarország: a pártdominancia visszatérő mintázata. In: Csizmadia Ervin–Lakatos Júlia–Novák Zoltán–Rajnai Gergely–Zsolt Péter (szerk.): *Kormányzásra várva – A magyar ellenzék nemzetközi és történeti összehasonlításban*. Budapest, Gondolat Kiadó.

Dettman, Sebastian (2020): Authoritarian innovations and democratic reform in the „New Malaysia". *Democratization*, Vol. 27, No. 6, 1037–1052. https://doi.org/10.1080/13510347.2019.1705791

Downs, Anthony (1957): *An Economic Theory of Democracy*. New York, Harper and Row.

Dudlák Tamás (2023): A civilizációs államok felemelkedése: civilizációs diskurzus a 2010 utáni Magyarországon. *Politikatudományi Szemle*, Vol. 32, No. 2, 98–119. https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2023.2.98

Dunleavy, Patrick (2010): Rethinking dominant party systems. In: Bogaards, Matthijs–Boucek, Francis (szerk.): *Dominant Political parties and Democracy: Concepts, Measures, Cases and Comparisons*. London, Routledge.

Dúró József (2022): Változás a változatlanságban. *Századvég Folyóirat*, Vol. 27, No. 2, 65–84

Gyulai Attila (2017): Magyarország a szürke zónában? A magyar politikai rendszer hosszú hibridizációja. In: Boda Zsolt–Szabó Andrea (szerk.): *Trendek a magyar politikában – 2. A Fidesz és a többiek: pártok, mozgalmak, politikák*. Budapest, Napvilág–MTA TK PTI, 15–42.

Hindmoor, Andrew (2008): Policy Innovation and the Dynamics of the Party Competition: A Schumpeterian Account of British Electoral Politics, 1950–2005. *The British Journal of Politics & International Relations*, Vol. 10, No. 3, 492–508. https://doi.org/10.1111/j.1467-856x.2008.00322.x

Ishikawa, Yusuke (2026): How Opposition Strategies Interact under Electoral Autocracy: Evidence from Hungary's TISZA Party. *Politics in Central Europe*, Vol. 22, No. 2, 203–223.

Kay, Adrian–Baker, Phillip (2015): What Can Causal Process Tracing Offer to Policy Studies? A Review of the Literature, *The Policy Studies Journal*, Vol. 43, No. 1, 1–21.

Kis János (2019): Demokráciából autokráciába. A rendszertipológia és az átmenet logikája. *Politikatudományi Szemle*, Vol. 28, No. 1, 45–74. https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2019.1.45

Kovarek Dániel (2025): Elite deflection and opposition realignment in Hungary: Respect and Freedom party (TISZA) in the 2024 European Parliamentary elections. *East European Politics*, Vol. 41, No. 2, 263–276. https://doi.org/10.1080/21599165.2025.2468693

Körösényi András (2009b): Escher lépcsőin. Vezetés, manipuláció és demokrácia. *Századvég, Új folyam*, 54. szám, 3–24.

Körösényi András (2012): Monopolista verseny, árverés és felhatalmazás. Politikai vezetés és politikai piac, schumpeteri nézőpontból. *Politikatudományi Szemle*, Vol. 21, No. 2, 7–23.

Körösényi András (2015): A magyar demokrácia három szakasza és az Orbán-rezsim. In.: Körösényi András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Budapest, Osiris Kiadó–MTA TK PTI.

Körösényi András (2019): Innovatív vezetés és az egyensúlytalanság politikája. A vezetés szerepe schumpeteri nézőpontból. In.: Körösényi András (szerk.): *Manipuláció és demokrácia. Politikaelméleti tanulmányok*. Budapest, Gondolat Kiadó.

Krekó Péter–Molnár Csaba–Demény Richárd–Tilistyák Adél (2026): Hogyan vallhat kudarcot az államilag támogatott dezinformáció? Tanulságok az Orbán-rendszer információs autokráciájának összeomlásáról. *Political Capital*, https://politicalcapital.hu/hirek.php?article_read=1&article_id=3721 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 26.)

Lowi, Theodore (1963): Toward Functionalism in Political Science: The Case of Innovation in Party Systems. *The American Political Science Review*, Vol. 57, No. 3, 571–583. https://doi.org/10.2307/1952563

Metz Rudolf–Kövesdi Veronika (2025): *A Magyar Péter-jelenség. Egy politikai felemelkedés anatómiája*. Budapest, HVG Könyvek.

Mészáros József–Pintér József–Ragács Attila–Szakadát István (2022): Kilenc választás Magyarországon: A centrális erőtér alakulása. In: Kolosi Tamás–Szelényi Iván–Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2022.* Budapest, TÁRKI

Mikola Bálint–Santos, Felipe G. (2025): Opposition electoral strategies against democratic backsliding: the United for Hungary coalition and its 2022 primaries. *Democratization* 1–25. https://doi.org/10.1080/13510347.2025.2522194

Pettit, Philip (2017): Democracy before, in, and after Schumpeter. *Critical Review*, Vol. 29, No. 4, 1–13.

Péli Gábor (2021): Mozgó törésvonalak a magyar politikai térben. Hogyan lett a két ellenzékből egy a választói térelmélet szerint? *Politikatudományi Szemle*, Vol. 30, No. 3, 7–24. https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2021.3.7

Plesz, Bendegúz–Körösényi, András (2025): The opportunities and constraints of successful heresthetical strategies: attitudes, identities, and the framing of the Russian-Ukrainian war in Hungary. *East European Politics*, Vol. 41, No. 2, 195–219.

Rajnai Gergely (2024): A hosszú ellenzékiség elmélete. In.: Csizmadia Ervin–Lakatos Júlia–Novák Zoltán–Rajnai Gergely–Zsolt Péter (szerk.): *Kormányzásra várva – A magyar ellenzék nemzetközi és történeti összehasonlításban*. Budapest, Gondolat Kiadó.

Riker, H. William (1983): Political Theory and the Art of Heresthetics. In: Finifter, Ada W. (szerk.): *Political Science: The State of the Discipline*. Washington.

Riker, H. William (1986): *The Art of Manipulation*. New Haven–London.

Sartori, Giovanni (1999): *Demokrácia*. Budapest, Osiris Kiadó.

Saffon, Maria Paula–Urbinati, Nadia (2013): Procedural Democracy, the Bulwark of Equal Liberty. *Political Theory*, Vol. 41, No. 3, 441–481.

Santoro, Emilio (1993): Democratic theory and individual autonomy. An interpretation of Schumpeter's doctrine of democracy. *European Journal of Political Research*, Vol. 23, No. 2, 121–143.

Schattschneider, Eric Elmer (1960): *The Semisovereign people: A Realist's View of Democracy in America*. Hindsdale, The Dryden Press.

Schumpeter, A. Joseph (1959 [1911]): *The Theory of Economic Development*. Cambridge, Harvard University Press. (The first English publication is from 1934, the original German publication is from 1911.)

Schumpeter, A. Joseph (1987 [1942]): *Capitalism, Socialism and Democracy*. London, Unwin.

Schumpeter, A. Joseph (1989 [1951]): *Essays: On Entrepreneurs, Innovations, Business Cycles, and the Evolution of Capitalism*. Ed. by Richard V. Clemence. New Brunswick–London, Transaction Publishers.

Somer, Murat–McCoy, Jennifer L.–Luke, Russell E. (2021): Pernicious polarization, autocratization and opposition strategies. *Democratization*, Vol. 28, No. 5, 929–948.

Szabó Andrea (2022): A centrális erőtér újragombolása. A magyar választó magatartásának alakulása 2010–2022. In: Böcskei Balázs–Szabó Andrea (szerk.): *Az állandóság változása. Parlamenti választás 2022*. Budapest, Gondolat Kiadó–TK PTI.

Szabó Balázs (2013): Az új parlamenti pártok szavazóbázisának jellemzői Budapest példáján. *Politikatudományi Szemle*, Vol. 22, No, 3, 93–116.

Templeman, Kharis A. (2014): The Origins of Dominant Parties. *Dominant Party Systems Conference*, Michigan University.

Tóka Gábor (2018): A 2018. évi országgyűlési választás. In: Kolosi Tamás–Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2018.* Budapest, Tárki Társadalomkutatási Intézet Zrt.

Trampusch, Christine–Palier, Bruno (2016): Between X and Y: how process tracing contributes to opening the black box of causality, *New Political Economy*, Vol. 21, No. 5, 437–454.

Újvári Péter Ádám (2026): „Hazaárulók, tolvajok, szívtelenek". Morális keretezés a magyar politikai kommunikációban. *Politikatudományi Szemle*, Vol. 35, No. 1, 33–58.

Wéber Attila (2022): *A rendszerváltás kora.* Budapest, Osiris Kiadó.

EGYÉB FORRÁSOK

21 Kutatóközpont (2025): Honnan erősödik a Tisza, hova tűnnek a Fidesz szavazói. https://21kutatokozpont.hu/szavazatvandorlas.html (Utolsó letöltés: 2026. 02. 17.)

24.hu (2024a): 21 Kutatóközpont: negyedmillió szavazót veszíthetett eddig a Fidesz a kegyelmi ügy miatt. *24.hu*, 2024. 03. 01. https://24.hu/belfold/2024/03/01/21-kutatokozpont-fidesz-kegyelmi-ugy-ellenzek-ep-valasztas/ (Utolsó letöltés: 2026. 02. 17.)

24.hu (2024b): Závecz: Negyedmillió szavazót veszített a Fidesz, de ők nem az ellenzékhez mentek át. *24.hu*, 2024. 03. 14. https://24.hu/belfold/2024/03/14/fidesz-ellenzek-valasztas-2024-zavecz-kutatas-tamogatottsag/ (Utolsó letöltés: 2026. 02. 17.)

444 (2018): Vona szerint siker volt a Jobbik néppártosodása. *444.hu*, 2018. 01. 13. https://444.hu/2018/01/13/vona-szerint-siker-volt-a-jobbik-neppartosodasa (Utolsó letöltés: 2026. 02. 14.)

ATV.hu (2021): A legváratlanabb ellenzéki összefogás: ezért állt össze Gyurcsány Ferenccel a Jobbik. atv.hu, 2021. 06. 08. https://www.atv.hu/belfold/20210608/a-legvaratlanabb- ellenzeki-osszefogas-ezert-allt-ossze-gyurcsany-ferenccel-a-jobbik/ (Utolsó letöltés: 2026. 02. 14.)

Direkt36 (2022): Ilyen volt belülről az ellenzéki kampány összeomlása. *Direkt36*, 2022. 05. 17. https://www.direkt36.hu/ilyen-volt-belulrol-az-ellenzeki-kampany-osszeomlasa/ (Utolsó letöltés: 2026. 02. 22.)

D. Kovács Ildikó (2018): Így törte meg Gyurcsány az MSZP-t. *24.hu*, 2018. 01. 31. https://24.hu/kozelet/2018/01/31/igy-torte-meg-gyurcsany-az-mszp-t/ (Utolsó letöltés: 2026. 08. 07.)

Gyurcsány Ferenc (2023): Gyurcsány Ferenc évnyitó beszéde – HÍR TV. *Youtube*, https://www.youtube.com/watch?v=ek0oKau8NhM&t=2139s (Utolsó letöltés: 2026. 08. 19.)

Egységben Magyarországért (2022): Csak felfelé! Az emelkedő Magyarország programja. https://markizaypeter.hu/program/ (Utolsó letöltés: 2026. 08. 15.)

IDEA Intézet (2020): Ellenzéki szavazó kívánsága: közös lista – közös jelöltek. https://www.ideaintezet.hu/hu/hirek-aktualis/40/ellenzeki-szavazo-kivansaga--kozos-lista-----kozos-jeloltek (Utolsó letöltés: 2026. 02.)

Karácsony Gergely (2018): Most kell talpra állni! – Karácsony Gergely beszéde. *Youtube*, https://www.youtube.com/watch?v=x8NT5tPW-IE&t=669s (Utolsó letöltés: 2026. 08. 19.)

Medián (2025): Magyar Péter a legnépszerűbb politikus Magyarországon. https://median.hu/2025/03/20/magyar-peter-a-legnepszerubb-politikus-magyarorszagon/ (Utolsó letöltés: 2025. 08. 30)

Magyar Péter (2024): Magyar Péter beszéde a Hősök terén 2024. június 8-án. https://www.youtube.com/watch?v=4ZWgB7nJGu0 (Utolsó letöltés: 2026. 02. 08.)

Magyar Péter (2026): Magyar Péter újévi beszéde 2026. január 1-én. https://www.youtube.com/watch?v=o7j3epgduSc (Utolsó letöltés: 2026. 02. 07.)

Magyari Péter (2025): Felszántanák az országot a Tisza-szigetek, csak mondják meg nekik, hogyan. Válasz Online, 2025. 03. 10. https://www.valaszonline.hu/2025/03/10/tisza-magyar-peter-kampany-szigetek-mozgositas-valasztas/#gsc.tab=0 (Utolsó letöltés: 2026. 09. 04.)

Medián (2026a): Narratívák harca. https://median.hu/2026/01/22/narrativak-harca/ (Utolsó letöltés: 2026. 08. 26.)

Medián (2026b): Magyar Péter ismét megelőzte Orbán Viktort a miniszterelnöki alkalmassági versenyben. https://median.hu/2026/02/06/magyar-peter-ismet-megelozte-orban-viktort-a-miniszterelnoki-alkalmassagi-versenyben/ (Utolsó letöltés: 2026. 08. 26.)

Orbán Viktor (2025a): Orbán Viktor interjúja a Magyar Nemzet Pikk Extra adásában 2025. július 14-én. https://www.youtube.com/watch?v=wpJwao6UHYM&t=330s (Utolsó letöltés: 2026. 02. 09.)

Orbán Viktor (2025b): Orbán Viktor beszéde a Digitális Polgári Körök első nagygyűlésén 2025. szeptember 20-án. https://www.youtube.com/watch?v=Fmgk6Z6O58U&t=25284s (Utolsó letöltés: 2026. 02. 12.)

Origo (2014): Péntek éjszaka hirdette ki ígéreteit Mesterházy Attila. Origo, https://www.origo.hu/itthon/2014/03/mesterhazy-attila-es-a-kormanyvaltas-nyolc-igerete (Utolsó letöltés: 2026. 09. 04.)

Telex (2022): Fekete-Győr András: A nagy összefogás pszichózisában háttérbe szorult a felkészültség. *Telex*, 2022. 05. 20. https://telex.hu/interju/2022/05/20/fekete-gyor-andras-momentum-frakciovezeto-parlament-valasztas (Utolsó letöltés: 2026. 02. 18.)

Tisza Párt (2026): Működő és emberséges Magyarország. https://magyartisza.hu/program (Utolsó letöltés: 2026. 08. 17.)

Vasárnapi hírek (2018): Ha nincs lopott pénz, ez a rendszer gyorsan összeomlik – interjú Kunhalmi Ágnessel és Karácsony Gergellyel. *Vasárnapi hírek*, 2018.02.3. https://www.vasarnapihirek.hu/fokusz/ha_nincs_lopott_penz_osszeomlik_interju_kunhalmi_agnes_karacsony_gergely (Utolsó letöltés: 2026. 02. 16.)

Vona Gábor (2018): Vona Gábor ünnepi beszéde 2018. március 15-én. https://www.youtube.com/watch?v=Jzci7ZOignM&t=954s (Utolsó letöltés: 2026. 08. 19.)

MELLÉKLET: PÉNZÜGYI BESZÁMOLÓK (2022–2025)

1. táblázat. A pártok éves bevételei millió forintban az adott évben közzétett pénzügyi beszámolóik alapján

Párt / Év	2022	2023	2024	2025
MSZP	877,50 mFt	502,95 mFt	1 282,77 mFt	762,90 mFt
Jobbik	603,33 mFt	275,06 mFt	282,72 mFt	759,90 mFt
Momentum	619,90 mFt	867,38 mFt	861,34 mFt	1 513,46 mFt
Párbeszéd	371,09 mFt	250,06 mFt	309,45 mFt	312,38 mFt
DK	908,81 mFt	973,55 mFt	1 515,26 mFt	2 725,07 mFt
Mi Hazánk	801,69 mFt	242,48 mFt	363,89 mFt	696,23 mFt
LMP	229,79 mFt	222,27 mFt	440,95 mFt	174,67 mFt
Tisza Párt	–	–	947,32 mFt	3 210,13 mFt
Fidesz	3 494,02 mFt	2 127,66 mFt	6 816,99 mFt	9 057,77 mFt
KDNP	213,71 mFt	346,63 mFt	267,26 mFt	1 178,20 mFt
MKKP	569,68 mFt	117,87 mFt	147,28 mFt	192,80 mFt

FORRÁSOK

Demokratikus Koalíció (2023): Demokratikus Koalíció 2022. évi költségvetése. https://dkp.hu/uploads/docs/3/393/dk_koltsegvetes_2022.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Demokratikus Koalíció (2024): Demokratikus Koalíció 2023. évi költségvetése. https://dkp.hu/uploads/docs/3/429/2023koltsegvetes.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Demokratikus Koalíció (2025): Demokratikus Koalíció 2024. évi költségvetése. https://dkp.hu/uploads/docs/3/602/2024_koltsegvetes.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Demokratikus Koalíció (2026): Demokratikus Koalíció 2025. évi költségvetése. https://dkp.hu/uploads/docs/3/606/2025_koltsegvetes.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Fidesz (2023): A Fidesz – Magyar Polgári Szövetség 2022. évi pénzügyi kimutatása. https://jogkodex.hu/doc/7423991 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Fidesz (2024): A Fidesz – Magyar Polgári Szövetség 2023. évi pénzügyi kimutatása. https://jogkodex.hu/doc/2711339 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Fidesz (2025): A Fidesz – Magyar Polgári Szövetség 2024. évi pénzügyi kimutatása. https://jogkodex.hu/doc/4595903 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Fidesz (2026): A Fidesz – Magyar Polgári Szövetség 2025. évi pénzügyi kimutatása. https://jogkodex.hu/doc/5772650 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Jobbik (2023): A Jobbik Magyarországért Mozgalom 2022. évi pénzügyi beszámolója a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://blob.jobbik.hu/economydoc/A_Job-

bik_Magyarorszagert_Mozgalom_2022_evi_penzugyi_beszamoloja.pdf?_gl=1*q13vmc*_ga*NDA4MTYxNDMyLjE3ODU3NTY4MjM.*_ga_9QHFQVFQCE*czE3ODgxNzQ2NDckbzQkZzEkdDE3ODgxNzQ2NTIkajU1JGwwJGgxNDg0NzczNjA0 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Jobbik (2024): A Jobbik Magyarországért Mozgalom 2023. évi pénzügyi beszámolója a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://blob.jobbik.hu/economydoc/A_Jobbik_Konzervativok_2023_evi_penzugyi_beszamoloja.pdf?_gl=1*q13vmc*_ga*NDA4MTYxNDMyLjE3ODU3NTY4MjM.*_ga_9QHFQVFQCE*czE3ODgxNzQ2NDckbzQkZzEkdDE3ODgxNzQ2NTIkajU1JGwwJGgxNDg0NzczNjA0 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Jobbik (2025): A Jobbik Magyarországért Mozgalom 2024. évi pénzügyi beszámolója a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://blob.jobbik.hu/economydoc/A_Jobbik_Magyarorszagert_Mozgalom_2024_evi_penzugyi_beszamoloja.pdf?_gl=1*q13vmc*_ga*NDA4MTYxNDMyLjE3ODU3NTY4MjM.*_ga_9QHFQVFQCE*czE3ODgxNzQ2NDckbzQkZzEkdDE3ODgxNzQ2NTIkajU1JGwwJGgxNDg0NzczNjA0 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Jobbik (2026): A Jobbik Magyarországért Mozgalom 2025. évi pénzügyi beszámolója a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://blob.jobbik.hu/economydoc/A_Jobbik_Magyarorszagert_Mozgalom_2025_evi_penzugyi_beszamoloja.pdf?_gl=1*q13vmc*_ga*NDA4MTYxNDMyLjE3ODU3NTY4MjM.*_ga_9QHFQVFQCE*czE3ODgxNzQ2NDckbzQkZzEkdDE3ODgxNzQ2NTIkajU1JGwwJGgxNDg0NzczNjA0 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Kereszténydemokrata Néppárt (2023): A Kereszténydemokrata Néppárt 2022. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://kdnp.hu/kdnp/gazdalkodas (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Kereszténydemokrata Néppárt (2024): A Kereszténydemokrata Néppárt 2023. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://kdnp.hu/sites/default/files/2024-05/KDNP%202023.%20%C3%A9vi%20p%C3%A9nz%C3%BCgyi%20kimutat%C3%A1s.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Kereszténydemokrata Néppárt (2025): A Kereszténydemokrata Néppárt 2024. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://kdnp.hu/sites/default/files/2025-08/KDNP%202024%20%C3%A9vi%20p%C3%A9nz%C3%BCgyi%20kimutat%C3%A1s.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Kereszténydemokrata Néppárt (2026): A Kereszténydemokrata Néppárt 2025. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://kdnp.hu/sites/default/files/2026-05/KDNP_2025_evi_penzugyi_kimutatas.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

LMP – Magyarország Zöld Pártja (2023): 2022 évi Pénzügyi kimutatás. https://lmp.hu/wp-content/uploads/2023/08/2022-Alairt-es-MK-altal-atvett-PU-kimutatas-2023-05-30.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

LMP – Magyarország Zöld Pártja (2024): 2023 évi Pénzügyi kimutatás. https://lmp.hu/wp-content/uploads/2024/05/Alairt-PU-kimutatas-2023.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

LMP – Magyarország Zöld Pártja (2025): 2024 évi Pénzügyi kimutatás. https://lmp.hu/wp-content/uploads/2025/06/LMP-2024-evi-penzugyi-kimutatas-MK-altal-atvett.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

LMP – Magyarország Zöld Pártja (2026): 2025 évi Pénzügyi kimutatás. https://lmp.hu/wp-content/uploads/2026/05/Alairt-2025-evi-PU-kimutatas-2026-05-30.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Melléklet 2

Magyar Kétfarkú Kutya Párt (2023): A Magyar Kétfarkú Kutya Párt 2022. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://ketfarkukutya.mkkp.party/wp-content/uploads/2023/05/2022-beszamolo-Kozlonybe-MKKP-3.docx (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Magyar Kétfarkú Kutya Párt (2024): A Magyar Kétfarkú Kutya Párt 2023. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://ketfarkukutya.mkkp.party/wp-content/uploads/2024/05/Penzugyi-kimutatas-2023-MKKP.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Magyar Kétfarkú Kutya Párt (2025): A Magyar Kétfarkú Kutya Párt 2024. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://ketfarkukutya.mkkp.party/wp-content/uploads/2026/02/alairasra-elfogadasra-Penzugyi-kimutatas-2024-MKKP.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Magyar Kétfarkú Kutya Párt (2026): A Magyar Kétfarkú Kutya Párt 2025. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://ketfarkukutya.mkkp.party/wp-content/uploads/2026/05/Penzugyi-kimutatas-2025-MKKP.docx.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Magyar Szocialista Párt (2023): A Magyar Szocialista Párt 2022. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://mszp.hu/wp-content/uploads/2026/05/Az-MSZP-2022.-evi-penzugyi-beszamoloja.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Magyar Szocialista Párt (2024): A Magyar Szocialista Párt 2023. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://mszp.hu/wp-content/uploads/2026/05/Az-MSZP-2023-evi-penzugyi-beszamoloja.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Magyar Szocialista Párt (2025): A Magyar Szocialista Párt 2024. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://mszp.hu/wp-content/uploads/2026/05/Az-MSZP-2024-evi-penzugyi-beszamoloja.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Magyar Szocialista Párt (2026): A Magyar Szocialista Párt 2025. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://mszp.hu/wp-content/uploads/2026/05/Penzugyi-beszamolo-megjelentetesre_honlapra-1.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Mi Hazánk Mozgalom (2023): Mi Hazánk Mozgalom 2022. évi beszámoló. https://mihazank.hu/wp-content/uploads/2023/05/Mi-Hazank-Mozgalom-2022.-evi-beszamolo_1.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Mi Hazánk Mozgalom (2024): A Mi Hazánk Mozgalom 2023. évi pénzügyi kimutatása. https://jogkodex.hu/doc/7864315 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Mi Hazánk Mozgalom (2025): A Mi Hazánk Mozgalom 2024. évi pénzügyi kimutatása. https://jogkodex.hu/doc/1168472 (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Mi Hazánk Mozgalom (2026): A Mi Hazánk Mozgalom 2025. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. Magyar Közlöny, Hivatalos Értesítő 2026. évi 21. https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/b83ec5514f15c2f718398153c3125f19c215f43e/megtekintes (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Melléklet 3

Momentum Mozgalom (2023): A Momentum Mozgalom 2022. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://momentum.hu/wp-content/uploads/2024/06/MOM_Penzugyi-kimutatas-2022_alairt.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Momentum Mozgalom (2024): Pénzügyi kimutatás. https://momentum.hu/wp-content/uploads/2024/06/MOM_penzugyi-beszamolomerleg-2024_alairt.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Momentum Mozgalom (2025): A Momentum Mozgalom 2024. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://momentum.hu/wp-content/uploads/2025/08/Momentum_Mozgalom_penzugyi_beszamolo_2024_.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Momentum Mozgalom (2026): A Momentum Mozgalom 2025. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. Magyar Közlöny, Hivatalos Értesítő 2026. évi 21. https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/b83ec5514f15c2f718398153c3125f19c215f43e/megtekintes(Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Párbeszéd – Zöldek (2023): A Párbeszéd Magyarországért (2023. március 25-től Párbeszéd – a Zöldek Pártja) 2022. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://parbeszed.hu/wp-content/uploads/2023/05/parbeszed2022_Penzugyi_beszamolo.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Párbeszéd – Zöldek (2024): A Párbeszéd – a Zöldek Pártja 2023. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://parbeszed.hu/wp-content/uploads/2024/05/2023.-evi-Penzugyi-beszamolo_Ptv.-szerinti.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Párbeszéd – Zöldek (2025): Pénzügyi beszámoló. https://parbeszed.hu/wp-content/uploads/2025/10/Penzugyi-beszamolo-2024.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Párbeszéd – Zöldek (2026): Pénzügyi beszámoló. https://parbeszed.hu/wp-content/uploads/2026/05/Penzugyi_Beszamolo-2025.pdf (Utolsó letöltés: 2026.08.31.)

Tisza Párt (2025): Tisztelet és Szabadság Párt 2024. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://framerusercontent.com/assets/7Ji2baGy3WhRsAQfM2W4YZxm0o.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)

Tisza Párt (2026): Tisztelet és Szabadság Párt 2025. évi pénzügyi kimutatása a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint. https://framerusercontent.com/assets/7CsNWlWe6xyzpV8bSW0Ucm2S5uA.pdf (Utolsó letöltés: 2026. 08. 31.)